

Jan Flídr*

PŘÍKAZ LEGALITY A NÁHRADA MAJETKOVÉ ÚJMY ZPŮSOBENÁ LUKRATIVNÍM DELIKTEM ČLENA STATUTÁRNÍHO ORGÁNU**

Law as Limit and Compensation for Property
Damage Caused by a Lucrative Tort Committed
by a Member of Statutory Body

Váženému panu profesoru Bejčkovi přeji vše nejlepší k jeho životnímu výročí a děkuji za obromý přínos pro českou komercialistiku.

Abstrakt

Príspevek se věnuje odůvodnění příkazu legality a vybraným otázkám při uplatňování náhrady majetkové újmy vzniklé právnícké osobě jeho porušením. V první části příspěvku autor obhájí absolutní pojetí příkazu legality v českém právu. V druhé části se autor věnuje vybraným problémům při uplatňování práva na náhradu škody, a to započtení prospěchu z protiprávního jednání (*compensatio lucri cum damno*), alternativnímu jednání souladnému s právem a nekonzistentnímu jednání.

Klíčová slova

Příkaz legality; *compensatio lucri cum damno*; alternativní jednání souladné s právem; *venire contra factum proprium*.

* Mgr. Jan Flídr, Ph.D., Katedra obchodního práva, Právnická fakulta, Univerzita Karlova, Praha / Department of Business Law, Faculty of Law, Charles University, Prague, Czech Republic / E-mail: flidrj@prf.cuni.cz / ORCID: 0000-0002-1933-6204

** Příspěvek vznikl díky finanční podpoře poskytované v rámci výzkumného projektu „COOPERATIO“, id. SOC.

Abstract

The paper deals with the justification of Law as Limit theory and selected issues concerning the enforcement of damages by a corporation. In the first part of the paper, the author defends the Law as Limit theory in the Czech law. In the second part, the author focuses on selected issues concerning compensation of a harm, namely, *compensatio lucri cum damno*, rightful alternative behaviour and inconsistent behaviour.

Keywords

Law as Limit; *Compensatio Lucri Cum Damno*; Rightful Alternative Behaviour; Estoppel.

1 Úvod

Příkazem legality rozumíme povinnost člena statutárního orgánu jednat při plnění úkolů pro právnickou osobu v souladu se zákonem, jakož i povinnost usilovat o to, aby právnická osoba dostála všem zákonným povinnostem.¹ V tomto příspěvku se zaměřím na odůvodnění příkazu legality u lukrativních deliktů a na vybrané problémy při uplatňování práva na náhradu škody způsobené porušením příkazu legality vůči členu statutárního orgánu, a to na započtení prospěchu z protiprávního jednání (*compensatio lucri cum damno*), alternativní jednání souladné s právem (*rechtmäßiges Alternativverhalten*) a nekonzistentní jednání (*venire contra factum proprium*).

Stranou tohoto příspěvku nechávám jiné otázky, které se s příkazem legality pojí. Nezabývám se především standardem jednání člena statutárního orgánu v případě nejasné právní úpravy² a mírou pečlivosti, jakou musí člen statutárního orgánu vynaložit, aby předešel porušení zákonné povinnosti právnické osoby.³ V příspěvku rovněž pracuji s východiskem, že protiprávní

¹ VERSE, D. A. In: SCHOLZ, F. a kol. *Kommentar zum GmbH-Gesetz*. 12. vyd. Kolín nad Rýnem: Otto Schmidt, 2021, § 43, marg. č. 107. ISBN 978-3-504-32565-7.

² Ze zahraniční literatury srov. VERSE, D. A. Organhaftung bei unklarer Rechtslage – Raum für eine Legal Judgment Rule? *Zeitschrift für Unternehmens- und Gesellschaftsrecht*. 2017, č. 2, s. 174–195. ISSN 0340-2479. DOI: <https://doi.org/10.1515/zgr-2017-0007>

³ V české literatuře srov. PELIKÁN, R. Povinnost zákonitosti a teorie právnických osob. In: *Pocta prof. Janu Hurdíkovi k 70. narozeninám: Základní otázky života, práva a vůbec...!* Brno: Masarykova univerzita, 2021, s. 380. ISBN 978-80-210-9937-1. V zahraničí srov. VERSE, 2021, op. cit., § 43, marg. č. 151 a násl.

jednání člena statutárního orgánu způsobilo právnické osobě pouze majetkovou újmu, nikoli újmu nemajetkovou.

2 Lukrativní a nelukrativní delikty

Součástí požadavku péče řádného hospodáře je mimo jiné povinnost zabránit vzniku škody na majetku právnické osoby jeho úbytkem či znehodnocením.⁴ Porušení příkazu legality jako porušení povinnosti jednat s péčí řádného hospodáře proto nevzbuzuje pochybnost, je-li v okamžiku porušení zákonného ustanovení zřejmé či vysoce pravděpodobné, že takové protiprávní jednání povede ke vzniku újmy na straně právnické osoby (nelukrativní delikty). Jinými slovy, nelze dobře zpochybnit povinnost člena statutárního orgánu jednat při plnění úkolů pro právnickou osobu v souladu se zákonem a usilovat o zajištění legálního jednání právnické osoby, je-li splnění zákonné povinnosti v jejím zájmu. V aplikační praxi jsou významné především případy, ve kterých člen statutárního orgánu zaviněně opomene zajistit splnění zákonné povinnosti právnické osoby, ať již vlastním konáním, nebo řádnou delegací této povinnosti na osobu jinou. Pokud zajištění splnění zákonné povinnosti nebylo delegováno na jinou osobu a v důsledku jejího nesplnění vznikla právnické osobě škoda, odpovídá za ni právnické osobě právě člen statutárního orgánu jako nejvýše postavená osoba, v jejíž gesci zajištění splnění zákonné povinnosti bylo.⁵

Komplikovanější je posouzení protiprávnosti jednání člena statutárního orgánu u tzv. lukrativních deliktů. Lukrativními delikty rozumíme jednání

⁴ Srov. usnesení Nejvyššího soudu ze dne 18. 10. 2006, sp. zn. 5 Tdo 1224/2006.

⁵ Srov. VERSE, 2021, op. cit., § 43, marg. č. 153, nebo PELIKÁN, 2021, op. cit., s. 380. Z rozhodovací praxe trestních soudů srov. usnesení Nejvyššího soudu ze dne 8. 4. 2014, sp. zn. 4 Tdo 436/2014: „*Jelikož v hierarchii jmenované obchodní společnosti nedošlo k jednoznačné delegaci příslušných povinností a tím i odpovědnosti za tuto činnost, na některého z podřízených pracovníků generálního ředitele, je logické, že povinnost učinit takové odpovídající opatření, i odpovědnost za to, že tak nebylo dostatečně učiněno, zůstaly na jeho osobě. Je jisté pravdou, že mezi generálním ředitelem obchodní společností a výkonnými pracovníky, kteří předmětnou činnost prováděli, je celá škála dalších pracovníků v rozličných odborných funkcích, kteří pravděpodobně mohli svým vlastním aktivním přístupem přispět k tomu, aby k nehodě a následnému úrazu poškozených nedošlo. [...] Nikdo z těchto pracovníků ale nebyl přímo povinen podobný příkaz vydat...*“ Bez bližšího odůvodnění shledal Nejvyšší soud opomenutí člena statutárního orgánu jako protiprávní například u usnesení ze dne 21. 8. 2013, sp. zn. 7 Tdo 603/2013 (újma na zdraví vzniklá v důsledku zřízení nákladového výtahu, u něhož nebyla prováděna revize a údržba), nebo usnesení ze dne 24. 10. 2017, sp. zn. 7 Tdo 1313/2017 (újma na zdraví způsobená pádem do koryta u stavenišť, které nebylo nijak zabezpečeno).

právnícké osoby rozporné se zákonem, které se pro ni *ex ante* jeví výhodné. Jedná se o delikty, u kterých lze předpokládat, že prospěch z protiprávního jednání převyšší sankci či výši škody, které musí právnícká osoba v důsledku protiprávního jednání zaplatit či nahradit, při zohlednění pravděpodobnosti uložení povinnosti zaplatit sankci či nahradit způsobenou škodu.⁶ Příkladem lukrativního deliktu může být účast v cenovém kartelu nebo nedodržování nákladných opatření v oblasti bezpečnosti a ochrany zdraví při práci.

Většina českých autorů se kloní k absolutnímu pojetí příkazu legality.⁷ Člen statutárního orgánu, který při plnění úkolů pro právníckou osobu zaviněně porušuje zákonnou povinnost nebo zaviněně opomíjí zajistit splnění zákonné povinnosti právnícké osoby, nemůže namítat, že jednal s péčí řádného hospodáře, neboť řádně zvážil možné následky porušení zákona a dospěl k závěru, že protiprávní jednání je pro právníckou osobou výhodné. Bezpečný přístav pro člena statutárního orgánu obchodní korporace neskýtá

⁶ Srov. rovněž PELIKÁN, 2021, op. cit., s. 372 a 373: „[U]vědomíme-li si, že se porušení pravidla teoreticky vyplatí vždy, když je zisk z takového chování větší než brozící sankce násobená pravděpodobností jejího uložení, je zřejmé, že by tam, kde je pravděpodobnost odhalení malá, musela být sankce nepřijatelně drakonická, aby byla z tohoto pohledu efektivní.“ Ibid., v poznámce pod čarou č. 7: „Tak například bude-li pravděpodobnost odhalení jedno procento a zisk z porušení pravidla 20 000 Kč, musela by být sankce stanovena aspoň na 2 milióny Kč (20 000/0,01).“

⁷ Srov. NOVOTNÁ KRTOŮŠOVÁ, L. *Odpovědnost členů statutárních orgánů právníckých osob*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2019, s. 94 a 95. ISBN 978-80-7598-039-7. PELIKÁN, 2021, op. cit., s. 369–383. VÍTEK, J. *Odpovědnost statutárních orgánů obchodních společností*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2012, s. 227. ISBN 978-80-735-7862-6. K témuž závěru podle mého soudu tendují i Petrov a Lasák, viz PETROV, J. *Obecná odpovědnost členů představenstva akciových společností v česko-americko-německém srovnání*. Brno: Masarykova univerzita, Mezinárodní politologický ústav, s. 34 a 35. ISBN 978-80-210-4386-2. LASÁK, J. In: LASÁK, J., DĚDIČ, J., POKORNÁ, J., ČÁP, Z. a kol. *Zákon o obchodních korporacích. Komentář*. 2. vyd. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2021, s. 365. ISBN 978-80-7598-881-2. V kontextu koncernových pokynů srov. ČERNÁ, S. Jaké standardy platí pro koncernové pokyny? A lze koncernového prospěchu dosáhnout porušením zákona či smlouvy? *Obchodní právo* [online]. 2018, č. 4 [cit. 15. 3. 2022]. Dostupné z: <https://www.aspi.cz>. K širší komparaci srov. za všechny FLEISCHER, H. Aktienrechtliche Legitimationspflicht und „nützliche“ Pflichtverletzungen von Vorstandsmitgliedern. *Zeitschrift für Wirtschaftsrecht*. 2005, č. 4, s. 141–152. ISSN 0723-9416. Ke komparaci v česky psané literatuře srov. FLOREŠ, M. Povinnost legality versus efektivní porušení práva. Může člen voleného orgánu v zájmu korporace porušit právo? *Právní rozhledy*. 2022, č. 1, s. 7–13. ISSN 1210-6410.

ani pravidlo podnikatelského úsudku.⁸ Zaviněné porušení zákonné povinnosti při plnění úkolů pro právnickou osobu i nedostatečná péče o zajištění legálního jednání právnické osoby tak představuje bezvýjimečně porušení povinnosti jednat s péčí řádného hospodáře. K témuž závěru se z níže uvedených důvodů kloní i autor tohoto příspěvku.

Povinnost zajistit legální jednání právnické osoby nelze odůvodnit jejím zájmem. Dosažení cílů právnické osoby může vyžadovat, aby právnická osoba zákonné povinnosti neplnila, zejména nečiní-li tak ani její konkurenti a je-li pravděpodobnost odhalení protiprávního jednání velmi malá.

Příkaz legality však není uložen členu statutárního orgánu v zájmu právnické osoby, ale na její úkor. Příkaz legality reflektuje, že sama právnická osoba, které zákon přiznává schopnost být adresátem zákonných povinností, je není s to splnit. Právní řád by se stal vnitřně rozporný a bezpečnost právního styku by byla významně nalomena, pokud by předpisy ukládaly povinnosti právnické osobě a současně nestanovily, která fyzická osoba zabezpečí jejich splnění.⁹ Příkaz legality tak představuje korelát svobody vytváření právnických osob, tj. osob nadaných být adresátem právních povinností, aniž by byly samy schopny je splnit. Také proto směřuje příkaz legality proti členu statutárního orgánu, tedy členu orgánu, který je u všech právnických osob povinně zřizován a u něhož zákon předvídá i za cenu extenzivní ingerence do fungování právnické osoby ochranné mechanismy, není-li dostatečně obsazen. Příkaz legality tak transponuje externí (právnické osobě zákonem uložené) povinnosti do vnitřního vztahu mezi právnickou osobou a členem statutárního orgánu.¹⁰

⁸ PATĚK, D. In: ČERNÁ, S. ŠTENGLOVÁ, I. PELIKÁNOVÁ, I. a kol. *Právo obchodních korporací*. 2. vyd. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2021, s. 191. ISBN 978-80-7598-991-8. Člen statutárního orgánu naopak samozřejmě může (a musí) vážit porušení smluvní povinností obchodní korporace. K tomu srov. usnesení Nejvyššího soudu ze dne 30. 11. 2016, sp. zn. 29 Cdo 3122/2016 (rozhodnutí o úhradě dluhu obchodní korporace spadá do obchodního vedení).

⁹ Takto autor již dříve v FLÍDR, J. *Deliktní odpovědnost člena statutárního orgánu obchodní korporace vůči třetím osobám*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2021, s. 123–126. ISBN 978-80-7676-034-9. Obdobně PELIKÁN, 2021, op. cit., s. 377.

¹⁰ Srov. HOLLE, P. H. *Legalitätskontrolle im Kapitalgesellschafts- und Konzernrecht*. Tübingen: Mohr Siebeck, 2014, s. 45. ISBN 978-3-16-153575-8: „Technicky nabliženo odpovídá příkaz legality transformátoru, který externí závazek zrcadlově transponuje do vnitřního vztahu [...]. Důsledkem je, že porušení externí právní povinnosti současně zakládá porušení náležitě péče [Vorwurf einer Sorgfaltspflicht] ve vnitřním vztahu.“ [překlad aut.] Citováno dle VERSE, 2021, op. cit., § 43, marg. č. 107.

Zákonný projev příkazu legality lze nalézt v § 145 odst. 1 ObčZ. Toto ustanovení zakazuje založit právnickou osobu, „*jejímž účelem je porušení práva nebo dosažení cíle nezákonným způsobem*“. Citované ustanovení v poměrech českého práva normuje princip, dle něhož dosažení cíle právnické osoby nelze dosáhnout na úkor společenského zájmu na dodržování zákonných norem. Ustanovení potvrzuje, že právnická osoba musí respektovat právní řád, jehož je sama výtvořem, a že její zájem nemůže převážit nad zájmem společnosti na dodržování právních předpisů. Ocitne-li se proto korporátní loajalita (povinnost hájit zájem právnické osoby) a loajalita k zákonu v rozporu, je člen statutárního orgánu povinen „vyšší loajalite“¹¹ k zákonu.

Opačný závěr, dle něhož by člen statutárního orgánu mohl v rámci péče řádného hospodáře vážit výhodnost protiprávního jednání, by podle mého soudu vedla k neudržitelným důsledkům. Pokud by se člen statutárního orgánu dopustil při činnosti pro právnickou osobu lukrativního deliktu a právnická osoba nahradila třetí osobě tím způsobenou újmu nebo zaplatila sankci za delikt uloženou, nemohla by se vůči členu statutárního orgánu domáhat regresní náhrady, neboť člen statutárního orgánu vůči právnické osobě žádnou povinnost neporušil. Byla-li by členovi statutárního orgánu uložena za lukrativní delikt peněžitá sankce či povinnost náhrady škody, mohl by požadovat nahrazení této částky po právnické osobě¹² jako částky účelně vynaložených nákladů (§ 2436 ObčZ). Ve shodném postavení by se musely nacházet také další osoby, které se lukrativního deliktu dopustily na pokyn člena statutárního orgánu. Preventivní funkce deliktního a trestního (správního) práva by tak byla u členů statutárního orgánu a u dalších osob zapojených do organizace právnické osoby prakticky popřena.

Proti příkazu legality u lukrativních deliktů se v české literatuře postavil Floreš. Autor dospívá k závěru, že limitem při rozhodování člena statutárního orgánu obchodní korporace není právní řád jako celek, ale veřejný pořádek. Dokud jednání nenarušuje veřejný pořádek, může člen statutárního orgánu zvažovat, zda protiprávní jednání je v zájmu obchodní korporace,

¹¹ Srov. BEJČEK, J. Úvaha o korporátních a statutárních „závojích“. In: *Pocta Ivaně Štenglové k sedmdesátým narozeninám: právo společností – oblédnutí za dvěma desetiletími účinnosti obchodního zákoníku*. Praha: C. H. Beck, 2012, s. 13. ISBN 978-80-7400-262-5.

¹² VERŠE, 2021, op. cit., § 43, marg. č. 110: „... *im Wege des Anwendungersatzes von der Gesellschaft ersetzt verlangen könnte.*“

a může na základě ekonomické úvahy o efektivitě porušení zákona rozhodnout, že se korporace zachová protiprávně, aniž by porušil povinnost jednat s péčí řádného hospodáře.¹³

Floreš staví svůj závěr na východisku, že dodržení právních předpisů nemusí být v souladu se zájmy obchodní korporace.¹⁴ S tím souhlasím. Na rozdíl od autora se však z výše uvedených důvodů nedomnívám, že takové východisko by mělo být důvodem pro závěr, že protiprávní jednání není porušením povinnosti jednat s péčí řádného hospodáře.

Floreš dále argumentuje, že § 145 odst. 1 ObčZ musí být vykládán v kontextu § 172 odst. 1 písm. a) ObčZ. Dle tohoto ustanovení soud zruší právnickou osobu a nařídí její likvidaci, vyvíjí-li nezákonnou činnost v takové míře, že to závažným způsobem narušuje veřejný pořádek. Z tohoto ustanovení dle autora plyne, že zákon určitou míru nezákonnosti v činnosti právnické osoby akceptuje. Zakázána není jakákoliv nezákonnost při dosahování zákonného cíle, ale až nezákonnost kvalifikovaná. Zákonodárce proto dle Floreše nezákonnost v činnosti korporace a dosahování jejího účelu připouští.¹⁵ S tímto hodnocením nesouhlasím. Nedomnívám se, že by smyslem § 172 odst. 1 písm. a) ObčZ bylo relativizovat příkaz legality a že by jím zákonodárce připouštěl, aby právnické osoby dosahovaly svého cíle „nekvalifikovanou“ nezákonností. Nechám-li stranou právně politické argumenty, pro které je právní úprava umožňující zrušení právnické osoby při jakémkoli porušení právního předpisu nevhodná, neobstála by taková úprava v testu ústavnosti. Ustanovení § 172 odst. 1 písm. a) ObčZ a v něm vymezené restriktivní podmínky pro zrušení právnické osoby jsou projevem listinou zaručeného sdružovacího práva. Sdružovací právo lze omezit, je-li takové omezení v demokratické společnosti nezbytné (čl. 20 odst. 3 LZPS). Zrušení právnické osoby proto musí být krajním opatřením.¹⁶ Ustanovení § 172 odst. 1 písm. a) ObčZ tak toliko reflektuje princip zdrženlivosti zásahu

¹³ FLOREŠ, 2022, op. cit., s. 11–13.

¹⁴ Ibid, s. 7.

¹⁵ Ibid, s. 7 a 8.

¹⁶ Srov. rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 28. 8. 2009, č. j. 7 As 29/2008-104, publikovaný ve sbírce rozhodnutí Nejvyššího správního soudu č. 1969/2010.

státu do sdružovacího práva.¹⁷ V ustanovení nelze hledat relativizaci zákazu dosahovat cíle právnické osoby nezákonným způsobem upraveným v § 145 odst. 1 ObčZ

Podpůrně argumentuje Floreš nálezem Ústavního soudu ze dne 13. 12. 2012, sp. zn. III. ÚS 298/12. Z něho autor dovozuje, že „*zájem zaměstnavatele (tedy i korporace) může být v konkrétní situaci rozporný s právem*“ a „*ÚS řeší danou kolizi vyvažováním soukromých zájmů zaměstnavatele, chráněných povinností loajality, a veřejného zájmu na ochraně životního prostředí, potenciálně chráněného povinností legality, aniž by dával a priori přednost některému z nich.*“¹⁸ S takovou interpretací nálezu Ústavního soudu nesouhlasím, neboť podle mého názoru především nezohledňuje navazující rozhodnutí obecných soudů a soudu Ústavního.¹⁹

V daném případě soudy posuzovaly, zda za důvod k okamžitému zrušení pracovního poměru zaměstnance pro zvlášť hrubé porušení pracovní kázně lze pokládat odeslání dopisu, který se skládal ze dvou částí. V první části dopisu zaměstnanci upozorňovali, že zaměstnavatel provozující čistírnu odpadních vod nedodržuje provozní předpisy a ohrožuje tím životního prostředí. V druhé části dopisu zaměstnanci uváděli, že zaměstnavateli byla čistírna pronajata za pro něj obzvláště výhodných podmínek, které si měl zaměstnavatel vyjednat za „pochybných okolností“, a z jejího provozu má „nepřiměřeně velký zisk“. Obecné soudy poté, co byla jejich rozhodnutí zrušena zmínovaným nálezem Ústavního soudu, dospěly k závěru, že první částí dopisu zaměstnanci neporušili své povinnosti, neboť „*realizaci svého petičního práva (článek 18 Listiny základních práv a svobod) směřovali k ochraně významných společenských hodnot; skutečnost, že by tak postupovali v rozporu se zájmy žalovaného, by zde nebyla významná, protože by nemohlo jít o oprávněné zájmy zaměstnavatele.*“²⁰

¹⁷ Srov. VÝBORNÝ, Š. In: HUSSEINI, F., BARTOŇ, M., KOKEŠ, M., KOPA, M. a kol. *Listina základních práv a svobod. Komentář*. Praha: C. H. Beck, 2021, čl. 20, marg. č. 43. ISBN 978-80-7400-812-2. Obdobně rovněž PELIKÁN, 2021, op. cit., s. 379 a 380.

¹⁸ FLOREŠ, 2022, op. cit., s. 15.

¹⁹ Domnívám se, že ani izolované z nálezu Ústavního soudu ze dne 13. 12. 2012, sp. zn. III. ÚS 298/12, nelze dovozovat závěr, že by zaměstnanec mohl porušit pracovní povinnosti tím, že upozorní orgány veřejné moci na protiprávní jednání zaměstnavatele. Viz rovněž odůvodnění nálezu: „*Doboda mezi zaměstnancem a zaměstnavatelem nemůže zasahovat do veřejnoprávních vztahů, narušovat zájem společnosti na tom, aby každý občan v demokratickém právním státě mohl být nápomocen státu při odhalování nedostatků, a v případě potřeby na nedostatky upozornil.*“

²⁰ Srov. usnesení Nejvyššího soudu ze dne 26. 5. 2015, sp. zn. 21 Cdo 202/2015.

Povinnost loajality porušili zaměstnanci až druhou částí dopisu. Tvrzení zaměstnanců v této části dopisu byla dle soudů učiněna s úmyslem způsobit zaměstnavateli újmu a překročila hranici oprávněné kritiky. Zaměstnanci nadto zaslali dopis nejen orgánům veřejné moci, ale také soukromoprávním subjektům. Druhá část dopisu k ochraně veřejného zájmu nesměřovala, a proto soudy potvrdily okamžité zrušení pracovního poměru.²¹

Pokud by se proto zaměstnanci v dopisu omezili na sdělení, že zaměstnavatel porušuje právní předpisy, jednali by sice v rozporu se zájmy zaměstnavatele, ale nemohli by za to být nijak postihnuti. Soudy tak podle mého názoru v rozebíraném případě naopak potvrdily, že loajalita k zákonu převyšuje loajalitu ke korporaci (zaměstnavateli).

Setrvávám proto na závěru, že součástí povinnosti jednat s péčí řádného hospodáře je absolutní příkaz legality. Člen statutárního orgánu porušuje povinnost jednat s péčí řádného hospodáře, bude-li při plnění úkolů pro právnickou osobu zaviněně porušovat zákonnou povinnost nebo nebude-li usilovat o to, aby právnická osoba dostála všem zákonným povinnostem, třebaže by měl v době rozhodování za to, že protiprávní jednání bude pro ni lukrativní. Domnívám se rovněž, že není možné mezi zákonnými povinnostmi hledat povinnosti „druhé kategorie“, které se člen statutárního orgánu může rozhodnout v zájmu právnické osoby porušit.²²

Ačkoli lukrativnost deliktu nelze z výše uvedených důvodů zohlednit *ex ante* při kvalifikaci jednání člena statutárního orgánu jako jednání protiprávního, musíme ji vzít v potaz *ex post* při zjišťování, zda a jak vysokou škodu musí člen statutárního orgánu právnické osobě nahradit.

3 Započítání prospěchu z protiprávního jednání

Účelem náhrady škody je postavit poškozeného do postavení, v jakém by se býval nacházel, kdyby ke škodné události nedošlo. Náhrada škody je nástrojem, který reparuje majetkovou újmu poškozené osoby, a zásadně nesmí vést k jejímu obohacení. Způsobí-li proto škodní událost poškozenému

²¹ V pořadí druhá ústavní stížnost zaměstnanců byla odmítnuta (srov. usnesení Ústavního soudu ze dne 4. 11. 2015, sp. zn. IV. ÚS 2449/15).

²² K přehledu názorů v německé literatuře VERSE, 2021, op. cit., § 43, marg. č. 111.

nejen škodu, ale přinese-li mu také prospěch, musí být prospěch zásadně proti škodě započítán (*compensatio lucri cum damno, Vorteilsausgleichung*).²³

Z právě uvedeného plyne, že u deliktů, které nejenže se jeví lukrativní *ex ante* při rozhodování člena statutárního orgánu, ale také ve výsledku přinesou právnické osobě více užtku než škody, není člen statutárního orgánu povinen žádnou škodu právnické osobě nahradit. Příkladem takového lukrativního deliktu může být rozhodnutí člena statutárního orgánu nemodernizovat starý stacionární zdroj, při jehož užití jsou překračovány povolené emisní limity, s odůvodněním, že bude zanedlouho nahrazen stacionárním zdrojem novým, a proto náklady vynaložené na modernizaci starého stacionárního zdroje by se brzy staly marně vynaložené. Bude-li za dopuštění se tohoto protiprávního jednání uložena obchodní korporaci pokuta, představuje pokuta škodu, kterou je člen statutárního orgánu povinen korporaci nahradit. Proti ní musí být postaven prospěch, který korporace získala protiprávním jednáním člena statutárního orgánu (rozhodnutím nemodernizovat starý stacionární zdroj a nepřerušit jeho provoz). Převyší-li částka ušetřených nákladů výši pokuty, není člen statutárního orgánu povinen nahradit korporaci žádnou škodu.

Obdobně postupujeme u deliktů, které, třebaže se *ex ante* jeví lukrativní, způsobily právnické osobě škodu převyšující prospěch z nich. Rozhodne-li například člen statutárního orgánu, že se obchodní korporace bude účastnit cenového kartelu, díky tomu získá prospěch ve výši X, ale je jí za to uložena sankce a povinnost náhrady škody v celkové výši X+Y, je člen statutárního orgánu povinen nahradit korporaci škodu ve výši Y.

²³ V české literatuře srov. MELZER, F. In: MELZER, F., TĚGL, P. a kol. *Občanský zákoník – velký komentář. Svazek IX.* § 2894–3081. Praha: Leges, 2018, § 2951–2952, marg. č. 252–283. ISBN 978-80-7502-199-1. SMRŽ, I., DOLEŽAL, T. Nemajetková újma při ublížení na zdraví a její vyrovnání prospěchem (*compensatio lucri cum damno*). *Časopis pro právní vědu a praxi*. 2021, č. 1. DOI: <https://doi.org/10.5817/CPVP2021-1-2>. Dostupné z: <https://journals.muni.cz/cpvp/article/view/13974> [cit. 15. 3. 2022]. Ačkoli soudy s tímto pojmem nepracují, je zřejmé, že v rámci zjišťování výše škody zohledňují prospěch, který protiprávní jednání poškozenému přineslo. K tomu srov. rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 26. 9. 2018, sp. zn. 25 Cdo 3157/2018, nebo rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 16. 12. 2020, sp. zn. 27 Cdo 1238/2019. V německé literatuře v souvislosti s povinností člena statutárního orgánu nahradit škodu obchodní korporaci srov. VERSE, 2021, op. cit., § 43, marg. č. 298, a četné odkazy tam uváděné.

Započítání prospěchu nesmí vést k nespravedlivým výsledkům aplikace práva. Výhody, které škodní událost vyvolala, nesmí být započítávány mechanicky.²⁴ Pro téma tohoto příspěvku je relevantní skupina případů, kdy poškozená osoba obdrží v návaznosti na škodní událost plnění od třetí osoby, ke kterému nebyla třetí osoba zavázána (například dar poškozenému). Civilisté dospívají k závěru, že s výjimkou zákonem zvlášť upravených případů zásadně nelze plnění třetích osob při započítání prospěchu zohlednit, ledaže třetí osoba plnila s cílem zprostit škůdce dluhu.²⁵ Shodný závěr se musí prosadit také v právu právnických osob. Pokud by se obchodní korporace v důsledku povinnosti zaplatit peněžitý trest uložený za trestný čin, kterého se za ni dopustil člen statutárního orgánu, ocitla v hrozícím úpadku a členové korporace s cílem úpadek odvrátit poskytli korporaci příplatek mimo základní kapitál, bylo protiprávní jednání člena statutárního orgánu nezbytnou podmínkou (*condicio sine qua non*) poskytnutí příplatku mimo základní kapitál. Přesto zpravidla nenalezneme přesvědčivé argumenty, proč by člen statutárního orgánu měl z dobrovolnosti členů korporace těžít a neumožníme mu, aby si při určení výše nahrazované škody započel výhody, které korporace z příplatku získala.

Bez hodnotového úsudku se neobejdeme ani při posuzování, výhody z jakých protiprávních jednání při započítání prospěchu zohlednit. Škůdce nejednou poruší více právních povinností. Z některých vznikne poškozené osobě škoda, z jiných má naopak prospěch. Tradiční aplikace figury započítání prospěchu z protiprávního jednání vycházející z diferenční hypotézy by nás mohla vést k závěru, že zohlednit musíme pouze následky téže škodní události. Poruší-li proto škůdce více povinností, porušení jedné z nich způsobí poškozené osobě škodu a porušení druhé z nich jí přinese naopak prospěch, nelze prospěch započíst. Taková mechanická aplikace však opět může vést k nepřiměřeným výsledkům aplikace práva. Při posuzování, které výhody z jakých protiprávních jednání započítat, musíme rovněž zohlednit, zda (i) existuje kvalifikovaný vztah mezi škodní událostí a prospěchem,

²⁴ Z české literatury srov. MELZER, 2018, op. cit., § 2951–2952, marg. č. 257, nebo SMRŽ, DOLEŽAL, 2021, op. cit.

²⁵ MELZER, 2018, op. cit., § 2951–2952, marg. č. 265. GRÜNEBERG, Ch. In: PALANDT, O. (Hrsg.). *Bürgerliches Gesetzbuch*. 74. vyd. Mnichov: C. H. Beck, 2015, před § 249, marg. č. 82. ISBN 978-3-406-67000-8.

(ii) započtení prospěchu je v souladu se smyslem a účelem práva na náhradu škody a (iii) poškozený nebude započtením prospěchu nepřiměřeně zatížen a škůdce nepřiměřeně zvýhodněn.²⁶ Tyto podmínky jsou podle mého názoru zpravidla splněny, porušil-li člen statutárního orgánu opakovaně touž či obdobnou právní povinnost. Pokud se například člen statutárního orgánu ve třech po sobě jdoucích letech dopustí za obchodní korporaci několika daňových deliktů a správce daně odhalí pouze jeden z nich, může člen statutárního orgánu při určení výše škody započíst výhody z neodhalených daňových deliktů. Opačný závěr o nemožnosti započtení prospěchu by nepřiměřeně zvýhodnil obchodní korporaci, která by si nejen ponechala výhody pramenící z neodhaleného protiprávního jednání, ale ještě jí byla nahrazena škoda způsobená odhaleným deliktem. Nebude-li naproti tomu mezi jednotlivými protiprávními činy věcná souvislost, člen statutárního orgánu zásadně nebude moci při určení výše škody namítat, že jeho jiná protiprávní jednání přinesla obchodní korporaci užitek.

4 Alternativní jednání souladné s právem

Od námitky započítání prospěchu musíme odlišovat námitku alternativního jednání souladného s právem (*rechtmäßiges Alternativverhalten*). Ta skýtá pro člena statutárního orgánu možnost argumentovat, že není povinen nahradit právnické osobě škodu způsobenou jemu přičitatelnou škodní událostí, neboť škoda by bývala vznikla i v případě, že by člen statutárního

---

²⁶ Takto FREYTAG, M., BACHMEIER, T. Vorteilsausgleichung beim Schadensersatz wegen fehlerhafter Anlageberatung. *Zeitschrift für Bank- und Kapitalmarktrecht*. 2020, č. 4, s. 176. ISSN 1617-7223.

orgánu býval jednal v souladu s právem či zajistil legální jednání právnické osoby.²⁷

Námitka alternativního jednání souladného s právem je v právu obchodních korporací relevantní zejména tehdy, jednal-li člen statutárního orgánu za korporaci, ačkoli s jeho jednáním nesouhlasili ostatní členové statutárního orgánu či jiný orgán korporace v případech vyžadovaných zákonem nebo zakladatelským právním jednáním. Člen statutárního orgánu takto může namítat, že kdyby se býval příslušný orgán věci zabýval, byl by souhlas s právním jednáním udělen.²⁸ Pokud se členu statutárního orgánu obchodní korporace podaří takové důkazní břemeno unést a bylo-li jeho rozhodnutí jinak korektní (učiněné v zájmu obchodní korporace, s patřičnou pečlivostí a s potřebnými znalostmi), může se dovolat pravidla podnikatelského úsudku a nebude odpovídat za škodu, kterou svým jednáním způsobil. Zpravidla nesplnitelné důkazní břemeno o tom, že by příslušný orgán udělil s jednáním člena statutárního orgánu souhlas (*probatio diabolica*), výjimečně

²⁷ Občanský zákoník upravuje námitku alternativního jednání souladného s právem v souvislosti s porušením smluvní povinnosti (§ 1974 ObčZ) a nebezpečím škody na věci u smlouvy o dílo, jejímž předmětem je stavba (§ 2624 ObčZ). Námitku alternativního jednání souladného s právem však musíme zásadně připustit i v oblasti deliktního práva na náhradu škody. Úprava práva na náhradu škody má za cíl postavit poškozeného do situace, v jaké by se byl nacházel, pokud by k škodní události nedošlo. Škudce proto musí odpovídat pouze za škodu, která by nevznikla nebýt škodní události, za kterou odpovídá. Pokud by však škoda vznikla i bez přičinění škudce, není důvod, aby za ni odpovídal (srov. MELZER, 2018, op. cit., před § 2909, marg. č. 111); Námitku alternativního jednání souladného s právem připouští ve své rozhodovací praxi i Nejvyšší soud, třebaže s tímto pojmem nepracuje. K tomu srov. například rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 29. 4. 2013, sp. zn. 29 Cdo 2363/2011, uveřejněný pod číslem 75/2013 Sbírky soudních rozhodnutí a stanovisek (vyplatí-li člen statutárního orgánu podíl na zisku, o jehož rozdělení rozhodla valná hromada na základě nezpůsobilé účetní závěrky, není člen statutárního orgánu povinen k náhradě škody, jestliže by valná hromada mohla přijmout stejné či obdobné rozhodnutí o rozdělení zisku na základě způsobilé účetní závěrky); Dále srov. rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 29. 4. 2015, sp. zn. 25 Cdo 1381/2013, uveřejněný pod číslem 81/2015 Sbírky soudních rozhodnutí a stanovisek [poskytovatel zdravotní péče odpovídá za újmu na zdraví v případě nedostatečného poučení o možných rizicích a alternativách zákroku (ač jinak byla zdravotnická služba poskytnuta *lege artis*) pouze tehdy, prokáže-li pacient, že při znalosti rozhodných skutečností, o nichž měl být poučen, bylo pravděpodobné, že zákrok nepodstoupí]; Ke kritice rozložení důkazního břemene v druhém z rozhodnutí srov. SMRŽ, I. *Povinnost k náhradě újmy na zdraví v souvislosti s poskytováním zdravotních služeb*. Disertační práce. Praha: Univerzita Karlova, Právnická fakulta, 2018, s. 207–209. Vedoucí práce Josef Salač. Dostupné z: [https://dspace.cuni.cz \[cit. 15. 3. 2022\]](https://dspace.cuni.cz [cit. 15. 3. 2022]).

²⁸ VERSE, 2021, op. cit., § 43, marg. č. 321.

zjednodušuje možnost člena statutárního orgánu podat důkaz o tom, že příslušný orgán by byl povinen souhlas s jednáním udělit.²⁹ Pokud však byl příslušný orgán oprávněn souhlas odmítnout, což je pravidlem, nezbyvá členu statutárního orgánu než prokázat, že konkrétní orgán v konkrétní obchodní korporaci by byl býval s jeho jednáním souhlasil.³⁰

Pro oblast příkazu legality může být námitka alternativního jednání relevantní například při protiprávním jednání spočívajícím v naplnění skutkové podstaty trestného činu zkrácení daně, poplatku a podobné povinné platby dle § 240 TrZ. Člen statutárního orgánu obchodní korporace se dopustí uvedeného trestného činu například tím, že zatají skutečně dosažený zisk obchodní korporace s cílem snížit základ daně. Bude-li zkrácení daně odhaleno, je obchodní korporace kromě doměřené daně povinna uhradit penále a úrok z prodlení. Doměřenou daň by musela obchodní korporace uhradit bez ohledu na protiprávní jednání člena statutárního orgánu, a proto nepředstavuje škodu, kterou by po něm mohla požadovat nahradit.³¹ Škodu naproti tomu zásadně představuje penále, jež je korporaci uloženo za zkrácení daně, i úrok z prodlení, který je korporace povinna hradit po dobu prodlení se splněním daňové povinnosti. Námitku alternativního jednání souladného s právem bude moci člen statutárního orgánu vznést proti uplatnění náhrady škody pramenící z povinnosti platit úrok z prodlení, pokud by obchodní korporace nebyla schopna při obvyklém běhu věcí povinnou platbu odvést.³²

²⁹ VERSE, 2021, op. cit., § 43, marg. č. 321 a rozsudek Spolkového soudního dvora ze dne 10. 7. 2018, sp. zn. II ZR 24/17.

³⁰ VERSE, 2021, op. cit., § 43, marg. č. 321.

³¹ Srov. rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 19. 7. 2018, sp. zn. 29 Cdo 3979/2016, k obecnému závěru, že škodou vzniklou právnícké osobě v důsledku porušení povinnosti jednat s péčí řádného hospodáře není bez dalšího každý její nesplněný dluh.

³² Pokud vznikla obchodní korporaci daňová povinnost ve výši 5 mil. Kč, člen statutárního orgánu za korporaci přiznal pouze povinnost ve výši 1 mil. Kč a korporace by byla schopna zaplatit daňovou povinnost ve výši nepřesahující 3 mil. Kč, bude člen statutárního orgánu povinen nahradit korporaci škodu způsobenou povinností platit úrok z prodlení pouze z částky 3 mil. Kč. I kdyby totiž člen statutárního orgánu býval přiznal daňovou povinnost ve výši 5 mil. Kč, neměla by korporace prostředky na její úhradu a ocitla se v rozsahu 2 mil. Kč v prodlení.

5 Nekonzistentní jednání

Člen statutárního orgánu zpravidla neporušuje příkaz legality z altruismu k právnické osobě. Domnívám se, že není výjimkou, že tak člen statutárního orgánu činí na podnět členů právnické osoby. Tehdy musíme zkoumat, zda vymáhání náhrady škody způsobené porušením příkazu legality nepředstavuje zneužití práva, neboť nahrazení škody vede k obohacení osoby, která sama k protiprávnímu jednání přispěla (*venire contra factum proprium*).

Uvažujme, že statutární orgán mateřské společnosti udělí členu statutárního orgánu dceřiné společnosti pokyn, aby se dopustil protiprávního jednání. Takový pokyn musí člen statutárního orgánu dceřiné společnosti odmítnout.³³ Neodmítne-li jej, zachová se dle pokynu a dceřiné společnosti vznikne v důsledku protiprávního jednání škoda, musí ji člen statutárního orgánu společně a nerozdílně s mateřskou společností dceřiné společnosti nahradit.³⁴ Uvažujme, že dceřiná společnost uplatní právo na náhradu škody proti členu svého statutárního orgánu. Může být se svým nárokem úspěšná?

Podle mého názoru musíme v takových případech rozlišovat, kdo bude jako konečný věřitel čerpat užitky z nahrazení škody. Jestliže by dceřiná společnost nebyla schopna bez poskytnutí náhrady škody uspokojit své věřitele, nemůže se člen statutárního orgánu bránit proti uplatnění práva na náhradu škody tím, že plnil přání [nezávazný (protiprávní) pokyn] mateřské společnosti. Jiná situace však nastane, má-li obchodní korporace dostatek prostředků k uspokojení svých věřitelů a náhrada škody by vedla toliko k obohacení mateřské společnosti tím, že by navýšila částku vlastních zdrojů určenou k rozdělení členu korporace, respektive by díky pohledávce na náhradu škody a jejímu zaplacení nedošlo k ponížení disponibilních zdrojů dceřinné společnosti. Náhrada škody by tehdy obohatila osobu, na jejíž pokyn k protiprávnímu jednání došlo a jež je sama k náhradě škody povinná. Takové uplatnění náhrady škody podle mého soudu zpravidla nebude požívat právní ochrany a člen statutárního orgánu nebude povinen ji obchodní korporaci nahradit.³⁵

³³ Srov. ČERNÁ, 2018, op. cit.

³⁴ Obecně k solidární odpovědnosti vlivné osoby a člena statutárního orgánu ovlivněné korporace srov. ČERNÁ, 2018, op. cit., s. 252.

³⁵ Obdobně Spolkový soudní dvůr v rozsudku ze dne 18. 3. 1974, sp. zn. II ZR 2/72, nebo VERSE, 2021, op. cit., § 43, marg. č. 262.

6 Závěr

V příspěvku obhajuji absolutní pojetí příkazu legality. Člen statutárního orgánu, který při plnění úkolů pro právnickou osobu zaviněně porušil zákonnou povinnost nebo zaviněně opomenul zajistit splnění zákonných povinností právnické osoby, nemůže namítat, že jednal s péčí řádného hospodáře, neboť řádně zvážil možné následky porušení zákona a dospěl k závěru, že protiprávní jednání je pro právnickou osobou výhodné. Lukrativnost deliktu můžeme zohlednit až *ex post* při posuzování, zda a případně v jaké výši je člen statutárního orgánu povinen právnické osobě škodu nahradit. Takto je třeba zohlednit nejen prospěch, který protiprávní jednání člena statutárního orgánu právnické osobě přineslo (*compensatio lucri cum damno*), ale rovněž vážit, zda by škoda právnické osobě nevznikla také v případě legálního jednání (*rechtmäßiges Alternativverhalten*) a zda vymáhání náhrady škody způsobené porušením příkazu legality nepředstavuje zneužití práva, neboť nahrazení škody vede k obohacení člena právnické osoby, který sám k protiprávnímu jednání přispěl (*venire contra factum proprium*).